

Докосване до мистичната планина

Апостол Апостолов

Позната и загадъчна, магична и омайваща, обхващаща сравнително малко югоизточно кътче от територията на България, мистичната планина ревниво пази спомена за древните траки и за тайнството на езическите им ритуали., както и реални останки от техните светилища. Към това се добавя и мистерията около гробницата на богинята Бастет, загадъчните открития на кости на гиганти, археологически следи от възхода и упадъка на цивилизации. Планината пази в хълмистите си пазви магията на древната история и богато духовно наследство – тайнствени антични светилища, християнски параклиси и извори, свързани с легенди за изцеление. Тя е съхранила също така уникални растения и редки животни от епохата на терциера (преди повече от 60 милиона години), за което е наричана „Ноевият ковчег на Европа“.

Това е тя – Странджа планина, известна в миналото още като Тратонзос, Салмидесос, Хемимонт (Червена планина), Парория, Mons Asticus (Планината на астите) – име останало от тракийското племе асти, живяло по тези земи. В античността Странджа е била дом на няколко тракийски цивилизации, включена е и в голямото Одриско царство като една от столиците му е била Бизоне (вероятно Урдовиза при днешния Китен). Името Тратонзос, означава отвъд реката (Тунджа), така са обозначавани земите от Бургаския залив до северния бряг на Мраморно море, който Ксенофонт споменава в своя „Анабазис“. Много

по-късно тази територия е оформена като стратегията Астике (военно-административна единица преди римското завоевание). Географски разклоненията на южна Странджа достигат до Текирдаа (Текирдаг) в днешна Турция, като планината се свързва с гревнотракийската „Хиерон орос“ (Свещената планина), където е била и Свещената крепост (Хиерон тейхос) на одрисите.

Запазена е и една интересна легенда. Според нея Странджа е била красива млада, белолика и русокоса жена, на която никога нямал куража да поиска ръката. Напуснала семейството с най-близките си приятели, заминала на изток, където

приемала и закриляла нови последователи. Красавицата Странджа се обличала в мъжки грехи, обичала конете, ездата и плуването. Неочаквано голяма свита от черни хора пристигнали с намерение да отведат младата Странджа за жена на своя султан. Изненадана от това посещение и в невъзможност да се противопостави, тя потърсила начин да се избави от неканените сватове. И станало чудо! Небето се покрило с черни облаци, раздирани от огнени светкавици, земята се раздвижила, сушата започнала да се издига, а в реките и морето се надигнали високи вълни. Скоро бурята утихнала и водата в морето от светлосиня станала черна, появили се нови планини, а свитата от черни сватовници изчезнала. Така, според легендата, се образувала планина, която местните хора нарекли на името на красивата русокоса Странджа, а морето – Черно море.

Странджа планина е съчетание от природно и културно богатство, което крие магията на древната история, обгърната в митове, легенди и мистика. И всичко това е преплетено с уникална девствена природа. Планината е била привлекателно място за живеене още през древността, което се потвърждава от намерени артефакти от бронзовата епоха по странджанското черноморско крайбрежие. Най-голямото откритие от това време е култовият мегалитен комплекс Бегликташ, разположен до долината на река Зигра и Маслен нос. Наименованието е с турски произход – „беглѝк“ означава ганѝк в натура, а „таш“ – камѝк (ганѝчен камѝк). Под османска власт населението от странджанските села плащало ганѝците с животни, които се отвеждали в местност с големи камѝни, където се събирал ганѝка. Бегликташ е естествен

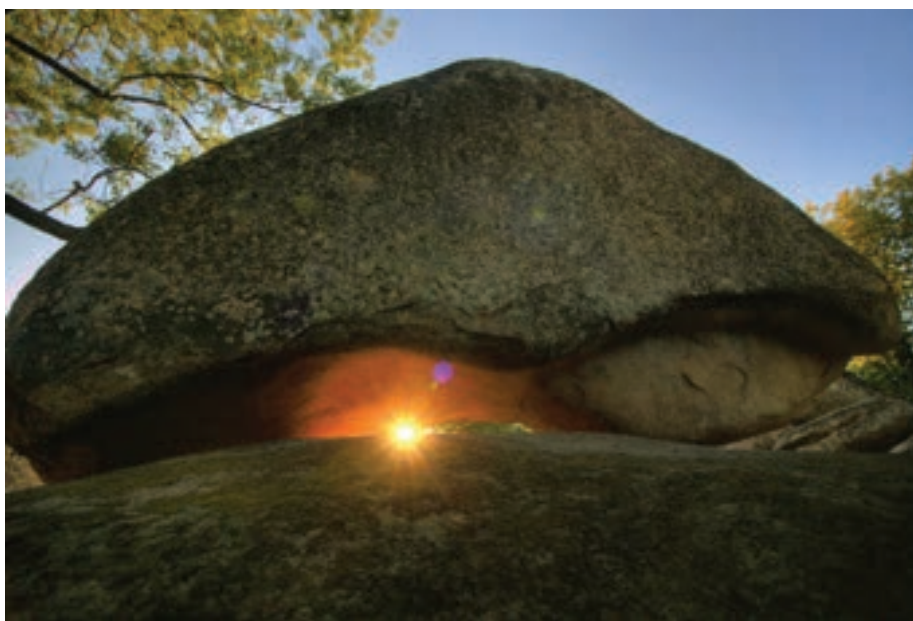

Бегликташ – култов мегалитен комплекс

скален ансамбъл от подредени сиенитни блокове на Росенския плутон, дообработени с човешка намеса. Смята се за едно от най-големите праисторически мегалитни светилища в страната, проучено след освобождението благодарение на неуморния Карел Шкорпил. Построено е от тракийското племе скримиани, които подкрепят скалните късове на площ от 8 декара в чест на Богинята Майка и нейния син Бога Слънце. Според археологичните находки светилището е изградено през VII – V век пр. Хр. в късната бронзова епоха, а находките от по-късни епохи са от IV – II век пр. Хр. до IV век сл. Хр. Използва се като култов комплекс, включващ светилище, две гробници, крепост и сред тях – голяма скала с вдлъбнатини (като от стъпките на Бога Слънце) и място за принасяне на дарове (семена, билки, ядки, цветя) носени

в глинени съдове, които според изискванията на ритуала се чупят на място. *Свещената площадка* е място с множество улеи по скалите, където траките смесвали четири свещени течности: вода – символ на водните стихии, мляко – символ на въздуха, зехтин – символ на огъня и вино – символ на земята, а всички те съставят Космоса.

Впечатляващ в светилището е огромният камък с форма на обърнато сърце, на който Шкорпил дава името „Апостол таш“. В основата му има процеп и в деня на лятното слънцестоене първите слънчеви лъчи проникват през този отвор на мегалита. Точно по това време траките правели ритуали, свързани с Богинята Майка и Бога Слънце. Смята се, че съоръжението е използвано 2000 години – от XV век пр. Хр. до IV в. като слънчев часовник, календар и храм за ри-

Бегликташ. Камък с форма на обърнато сърце

Львската глава - култово тракийско място с легенди за златни съкровища

туали, свързани с плодородието, равенството и смяната на сезоните. Дейността му е прекратена с налагането на християнството.

Това тракийско светилище е в непосредствена близост до разкритите останки от древния град Ранули, днес в границите на резерват „Ропотомо“, където се намира и феноменът „Львската глава“. Разположен по десния бряг на р. Ропотамо, образуван от сиенити с къснокредна възраст на Росенския палеовулкан преди 65 – 70 млн. години в резултат от древна вулканична дейност от кратера на угаснал вулкан на връх Китка. Това култово тракийско място е обект на много легенди, свързани с несметни златни съкровища след един обир на султанската хазна от Вълчан войвода. Твърди се, че следващите няколко обира на турската хазна са скрити в пещерите над Ропотамо. Легендите за златните съкровища са попаднали и в ползването на цар Борис III, който разполагал с карта, на която е отбелязан един от входовете на пещерата със съкровища-

та до Львската глава. Интерес към съкровищата са проявили и немските археолози Хедер Преднер и Руно Бригнер, които по заповед на райхсфюрера на СС Химлер правят изследване на крайбрежието от Львската глава до Тюленовата пещера при Маслен нос.

Като скална композиция Львската глава е природна забележителност, която от 1974 г. е част от резерват „Ропотомо“, включен в границите на Природен парк Странджа.

Уникално място с тракийски произход и загадка от 4 хиляди години е могилният некропол в местността Мишкова нива, в подножието на връх Голямо Градище до границата с Турция, определено като едно от чудесата и най-древното в Странджа планина. Свещено място, което от мегалитен паметник (долмен с ограда) от средата на II хил. пр. Хр. прераства в светилище до късната античност с две гробници и крепост. Първата информация за съществуването на култовия комплекс, е дело на Карел Шкорпил в началото на XX век. Резултатите

Мишкова нива – Римска куполна гробница, от II-III в. след Христа

от неговото проучване са публикувани в България през 1926 година като „Светилища и паметници с изображения на конници“. Като център на светилището може да се приеме куполният храм, който според проф. Петър Делев е уникален в архитектурно отношение „няма преки аналогии и се нарежда сред важните паметници на гробищното строителство в Тракия през римската епоха“. С георадар на дълбочина 3 метра под светилището са открити подземни тунели. Култовият комплекс е използван между V и III век пр. Хр. до римската императорска епоха (II – III век сл.Хр), от който са запазени част от погивата настилка, блокове от стените на гробоса (коридора) и камерата. На входа на храма е имало фронтон с щит и стрела и изображения две обърнати нагоре човешки глави, които символизират поздрав към слънцето. Това светилище е включено в

програмата „Сегемте най-застрашени за 2014 година“ на паневропейската федерация за културно наследство Europa Nostra.

В близост до тракийското светилище на Мишкова нива, между Малкото и Големото Градище, се намира тайнствена пещера, за която се твърди, че е обитаване на египетската богиня с глава на котка и тяло на жена Бастет – полюбожествена личност, чийто баща е с тракийски корени. Според легендата районът се управлявал от тракийската владетелка Клеомастра, чиято гясна ръка е бил бащата на Бастет. В египетската митология Бастет е богиня на радостта, празниците, танците, музиката, плодородието, както и покровителка на бременните жени. Легендата за гробницата на Бастет става популярна в началото на 1981 година с една карта, за която българската пророчица

Ванга споделя, че в пещерата има каменен ковчег от черен гранит с непозната за човечеството писменост с информация за историята на света, обхващаща периода от две хиляди години преди нашето време до две хиляди години след него, която не може да бъде разчетена, защото не ѝ е дошло времето. Според Ванга саркофагът е скрит в пещера в Странджа планина от хора, дошли от Египет по вода. Всички участници след церемонията са убити, за да се запази тайната на мястото и да се дочака времето, когато ще бъде разкрита и разгадана тази тайна от съвременната цивилизация. Местни хора споделят, че в отвора на скалата в определени дати се появявал силуетът на Бастет.

Едно забележително място е гревният тракийски „Град на мъртвите“ в сенчеста вековна гора в местността Про-

пада, осеяно с погребални съоръжения от различни епохи, обвито в мистика. Некрополът е датиран от IV – I век пр. Хр. Уникален по рода си тракийски некропол със 70 надгробни могили, в които са открити добре оформени гробове от типа „циста“ (гробна камера, изградена от каменни плочи), познат от I в. пр. Хр. През 1979 г. в най-високата част на комплекса е открита запазената куполна гробница, която като градеж се приближава до гробници от V – IV в. пр.Хр и има елементи от тракийската мегалитна култура от ранножелязната епоха, което я прави образец на тракийската култова архитектура. Интересното в случая е, че куполът не е зиган, а е сглобен като мегалитен строеж. На това място в миналото са добивали медна и желязна руда, както и мрамор. Некрополът се смята за място, където са погребани

Градът на мъртвите. Римска гробница с кръгъл купол

Куполна гробница от V – IV в. пр. Хр., образец на тракийската култова архитектура

миньори и техните семейства. Точно къде ще бъде погребано едно семейство се определяло от неговото положение в йерархията. Разкрити са както самостоятелни, така и семейни камери. В най-високата част на хълма са камерите на високопоставените семейства. На края на некропола е открита римска куполна гробница, датирана от II – III в. сл. Хр., с наличието на кръгло куполно помещение и входен коридор. Разкритите гробници са на траки от племето Асти, живеели по тези места, гали старото име на Странджа – Астика.

До с. Сливарово, близко до турската граница, се намира тайнствен и зага-

дъчен, най-големият култов център на християнизирано древно езическо светилище, посветено днес на света Марина, почитана особено в Югоизточна Тракия, покровителка на водите, брака и змиите, лечителка на безплодие при жените. Според християнската агиография св.Марина е живяла през III век в Антиохия. На 12-годишна възраст приема Христовата вяра и отказва да стане жена на управителя на източните римски провинции Олибрий, заявявайки, че тя има само един жених и това е Христос. Задържана, тя била прикована към дърво и подложена на мъчения, които не сломили духа на 16 годишната девойка.

Тя не само не се отказала от вярата си, но през цялото време се молела. Тялото ѝ било покрито с рани от ежедневните мъчения, а от вечерните молитви раните заздравявали. Накрая управителят заповядал да бъде посечена с меч.

Всъщност пещерата светилище е кухня в скала, като култово място за провеждане на необикновен нощен обичай, свързан със света Марина. Мястото е било почитано още от траките и някога е било оброчище на тракийската богиня Бендига. От сводовете на пещерата се стича вода, която според местните хора има лечебни свойства и чери очни болести. Лековитото аязмо на светицата привлича многобройни поклонници от околните села, нуждаещи се от изцеление. В пещерата на празника на светицата пренощували бездетни жени, които искали да имат геме.

Апостол Апостолов е завършил Биологичния факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Хидробиология и ихтиология“. Преподавател в университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас. Изследователската му дейност е свързана с изучаване на сладководните и морски ракообразни от Разред Harpacticoida. Автор е на том 18 и том 29 от „Фауна на България“. Член на Международната организация на Копеподолозите (WAC- World Association of Copepodologists).

Пещерата Св. Марина е християнизирано древно езическо светилище

Между селата Граматиково, Кости и Сливарово, в дълбоко сенчесто и усойно дере на река Стомненски дол, в гъста букова гора, до местността Айзмен дол се намира скалното оброчище Индипасха (след Великден), което някога е представлявало тракийско светилище, където жреци извършвали жертвоприношения и предсказвали бъдещето. В светилището има лечебно аязмо изпод надвиснала скала с „жива“ вода, която лекувала слепи и сакасти. Това е място, където вярата и надеждата събират езически и християнски ритуали.

Днес прави впечатление, че всичко наоколо е покрито със завързани по клоните на дърветата грехи, цветни парчета плат и детски играчки, а в извора на аязмото има много хвърлени монети, вече ръждясали, които замърсяват водата. На това място от векове хората

са идвали с очакване за чудото на изцеление. Някога наистина са идвали хора в нужда, които носели своята болка и сякаш наистина са получавали надежда от святото място. А днес – съвременната цивилизация по-скоро не носи нищо, хората идват само да вземат ако могат от енергията и да окичат дърветата с ненужните си вещи. Съвременният Ното sapiens не е разбрал, че урбанизирването на такива места, направените пътища увеличават достъпа на много моторни средства и потока от хора, а всичко това замърсява природата и по-скоро отнема силата на священното място. Такива места не лекуват защото си вързал някаква греха на дърво, или защото си хвърлил монети в аязмото и си замърсил водата без да почистиш преди да си тръгнеш, а лекува, защото имаш надежда, с която си живял дълго време.

Индипасха – тракийско светилище, където жреци извършвали жертвоприношения и предсказвали бъдещето

Големият камък. Тракийско светилище от ранната желязна епоха

Хората от далечното минало са пазили природата и подържали баланс – когато донесеш, тогава ще взимаш. Задължение на хората днес е да се възстанови баланса „човек – природа“, защото бъдещите поколения ще съдят за нас по това, какво сме им оставили в наследство.

Древно култово съоръжение от XII – VII век пр. Хр., известно като „Тракийско светилище Големият камък“, е разположено на десния бряг на р.Паперица в землището на с. Долно Ябълково. То е описано от братя Шкорпил като тракийско светилище от ранната Желязна епоха. Всъщност това е голям заоблен камък (валун) с височина 8 метра и диаметър 9 метра, стъпил върху два камъка, при което в основата се образува процеп, през който според легендата хората преминават за здраве. Този скален феномен е използван преди хиляди години от

траките за извършване на древни обреди и ритуали. На върха на валуна има две големи вдлъбнатини, оприличени на „стъпки на Крали Марко“ или „очите на Бога“, които приемали небесната благодат и събирали вода (мълчана вода), която имала лековити свойства за безплодие и болести на очите.

Това място е свързано с легендата за Крали Марко, който на път за Истанбул хвърлил зад гърба си камък, който останал завинаги там и хората го нарекли „Марков камък“. Според друга легенда камъкът е изпаднал от престилката на Света Богородица, която носела камъни в помощ на византийския император Константин за изграждане на крепостната стена на Константинопол.

Мегалитът наподобява Апостол Таш, основен камък в тракийското култово място Безликташ. Приликата е, че и

двата валуна са върху две точки, които образуват в основата хоризонтална ниша, през която могат да преминат само праведните.

Всяка година на 15 август (Успение Богородично), малкото останали жители на Долно Ябълково, заедно с тези от съседните села се събират край мегалитното светилище, за да варят курбан и през целия ден отправят молби за дъжд. Мегалитното съоръжение е обявено за Природна забележителност през 1973 година.

На 10 километра от Малко Търново, в местността Каменска бърчина, в дълбока гора се намира гревното тракийско мегалитно светилище Камъка – естествен комплекс от разхвърляни скални отломки от вулкан, с различна форма и големина. В гревната тракийска цивилизация камъкът символизира божествената

власт, непреходното и трайното. Преди да навлезете в светилището пред вас се разкрива една непозната гледка от разпръснати скални късове с причудлива форма и улеи по тях. На това място през 3 хил. пр. Хр. траките са извършвали обредна дейност в чест на Бога Слънце, син на Великата Богиня-Майка-Космос. От това място са наблюдавали изгрева на Бога Слънце по време на лятното слънцестоене и са провеждали ритуали на гревните траки. В някои от скалите има издълбани соларни кръгове, за които се смята, че показват различните фази на луната. В западната част на светилището се намира куполообразна скала, огрявана през целия ден от слънцето, с две вдлъбнатини, използвани по време на жертвоприношения, свързани с култа към Бога Слънце и към Аполон. В югоизточна посока е разположена група

Камъка – място, където през 3 хил. пр. Хр. траките са извършвали обредна дейност в чест на Бога Слънце

масивна скала със същите вдлъбнатини и до нея се откроява силуетът на гъбообразна скала с височина 4 метра. В основата на скалната гъба има отвор, приличащ на „излено ухо“, характерен за тракийските скални светилища, известен сред нселението като „провирало“. Преминаването през отвора е в посока от запад на изток, символизирайки пътя на слънцето, което залязва на запад и се появява от изток за нов живот. Преминаването през това „излено ухо“ хората са приемали като символ на прераждане за нов живот. На много места в скалите се виждат издълбани кръгли жертвеници за магически ритуали с възлияние на течности (вино, мляко, мед) и дарове хляб, жито. Виното се приемало като течност, с която по-лесно е ставала връзката с боговете, млякото е смятано за животворно, а медът бил свещен. В ритуалите са използвали огън, символизирайки Бога Слънце Хелиос, в който са възливали течности и по пламъците са гадаели. След проведените ритуали траките отивали до скалите със соларните кръгове да посрещнат изгрева на слънцето, когато се е получавало оплождаване на Богинята Майка от Бога Слънце. Не е изключено това място да е било обсерватория, от където са наблюдавали нощното небе и звездите.

Със своите действия траките ясно са показвали своята близост с природата и земята. Те много добре са осъзнавали, че природата е тази, която ги е създала и това ги задължава да я пазят, защото от „природата сме дошли, пак в природата ще отидем“.

През 1981 година това място е обявено за природна забележителност с цел опазване на скални образувания.

Кратката разходка из миналото на древните траки за сетен път ни показва, че в българската природа има още много неразгадани тайни и легенди, които преплитат факти с мистицизъм. На такива места, из дебрите на тази неопозната, красива планина, имате усещането за спокойствие и вечност. Определено има още много какво да се научи за магията на това кътче от българската природа. В края на една кратка разходка си тръгвате впечатлени от природната красота на най-тайнствената българска планина и загадъчното минало на тази неповторима природа, останала далеч от шумната съвременна цивилизация, изпълнена с разкрити и неразкрити тракийски светилища и съоръжения, митове, традиции и легенди, достигнали до наши дни, които ще ви карат отново и отново да се връщате по тези места. ■

ЛЮБОПИТНО

Кои са най-бързите животни в света?

Гепард от Националния парк „Серенгети“

Ако зададем на обикновени граждани въпроса „Кое е най-бързото животно в света“, най-честият отговор несъмнено ще бъде – гепардът. Той е станал много популярен от многостранното научнопопулярни филми, енциклопедии, разкази за него като ненадминат бегач, от който не могат да се спасят и най-бързите дивни животни – антилопи, дивни коне, зайци и др.

И наистина, славата на гепарда (*Acinonyx jubatus*) от семейството на котките (Felidae), като най-бързото сухоzemно животно е безспорна. Обитава почти цяла Африка на юг от Сахара, но най-многочислена популация има в Намибия, която често е наричана и „Страната на гепар-

дите“. Според различни източници неговата максимална скорост при преследване на жертвите е между 113 – 120 км/час в условията на обраслата с треви и храсти савана. А ускорението му достига от 0 до 110 км/ч за 3 секунди – което е по-добре от това на много състезателни автомобили! Според проф. Джон Хътчинсън (John Hutchinson) от Кралския ветеринарен

колеж в Лондон, това се дължи на много сполучливата дължина на краката, размера на мускулите и идеалното тяло за бягане по суша на гепарда. Той никога не преследва своите жертви на дълги разстояния както гмурците. Неговата ловна стратегия е бързо ускоряване и маневриране на къси разстояние и тя почти винаги е успешна.

Сокол скитник в нападение над летяща жертва

*Гепард преследва томсънова газела в парка Нгоронгоро, Танзания.
Снимка Lee R. Berger Wikipedia*

Обаче, проф. Хътчинсън твърди, че гепардът не е най-бързото животно в света, както се приема обикновено. Той наистина е рекордьор в спринта, но само при сухоземните животни. „Доста птици могат да се движат (летят) по бързо от гепарда“, посочва известният учен и дава за пример истинският рекордьор по бързина при животните – соколът скитник (*Falco peregrinus*), който е включен и в книгата на Гинес. При преследването и нападението над жертвите си той може да се спуска със скорост до 322 км/час, която е и официалният рекорд. Но при по-късни наблюдения е установено, според проф. Хътчинсън, че соколът може да се устремява към жертвите си даже със скорост до 563 км/час, която обаче не е официално доказана и документирана досега?. Много бърза птица е и Белогушият остроопашат бързолет (*Hirundapus caudacutus*), който обитава Южна Азия и Австралия. По данни на известното Орнитологично дружество Audubon, неговата скорост може да достигне до 169 км/час.

Между водните животни също има видове, които не отстъпват по бързина на пригвиждане на сухоземните гепарди. Така например, рибата Черен марлин (*Istiompax indica*) от Тихия и Индийския океани, въпреки големите си размери (дължина до 4.65 м и тегло до 750 kg.), развива скорост до 129 км/час, преодолявайки значително водно съпротивление при движението си! Не по-малко бърза е и популярната Рибата меч (*Xiphias gladius*), която достига скорост до 97 км/час във водната среда!

Накрая на изследването за скоростта на движение на животните проф. Хътчинсън прави следното интересно заключение: „И докато гепардът заслужава мястото си сред най-бързите животни на планетата, той получава и ненужен дял от светлината на прожекторите. Една от причините за това е, че скоростите на повечето животни не са още проучени задълбочено“. И той е напълно прав!

По Live Science